

Gönderim Tarihi: 26.10.2015 Kabul Tarihi: 26.04.2016

BOLU'DA HALVETİLİĞİN TEMSİLCİLERİ

Bedriye REİS*

REPRESENTATIVES OF THE KHALWATIYYA IN BOLU

Öz

İslâm dünyasının en yaygın tarikatlardan biri olan Halvetiyye tarikatı, 15. yüzyılda Anadolu'ya intikal etmiş ve zaman içerisinde pek çok kol ve şubelere ayrılmıştır. Halvetiyye tarikatının dört ana kolundan biri olan Cemaliyye ve şubelerinin 16. Asırdan itibaren Bolu'da son derece etkin olduğu görülmektedir. Bu çalışmada Halvetiyye'nin Bolu'daki temsilcileri tanıtılacaktır. Tasavvufi eğitimini Bolu'da tamamlayarak burada irşad faaliyetlerinde bulunan veya bir müddet Bolu dışında hilafet görevini yerine getirip daha sonra Bolu'ya dönen ve burada medfun bulunan sûfiler ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halvetiyye, Bolu, temsilci, Cemaliyye, tarikat.

Abstract

The Khalwatiyya Sufi Order which is the most widespread order in Islamic World arrived to Anatolia in the fifteenth century and seperated into many sub-branches and off-shoots over time. Cemaliyye is one of the four main branches of Khalwatiyya. It seems that Cemaliyye and its sub-branches are highly active in Bolu from the sixteenth century. In this study it will be introduced the representatives of Khalwatiyya in Bolu. Those representatives completed mystical training and fulfilled the activities of Khalwatiyya Sufi Order in Bolu or fulfilled function of caliphate for a while on the outside of Bolu and than returned to there and were burried in Bolu.

Keywords: Khalwatiyya, Bolu, representative, Cemaliyye, sufi order.

Giriş

Farklı ana kolları, alt kolları ve şubeleriyle İslâm dünyasının en yaygın tarikatlarından biri olan Halvetiyye tarikatının kurucusu, Hazar Denizi'nin güneybatısında bulunan Geylân Bölgesi'ndeki Lâhicân'da dünyaya gelmiş

---

* Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, e-posta: bedriyereis@ibu.edu.tr

olan Ebû Abdullah Sirâcüddin Ömer b. Şeyh Ekmeleddin el-Halvetî'dir. (v. 750/1349 veya 800/1397) Kaynaklarda Ömer Halvetî'nin halvete girmeyi çok sevdiği ve birbiri ardınca kırk halvete girdiği için "Halvetî" nisbesini aldığı belirtilmektedir. Pir Ömer Halvetî'nin vefatından sonra tarikatın silsilesi Ahi Mirem (Emre, v. 812/1409), Hacı İzzeddin, (v. 828/1425), Sadreddîn-i Hıyâvî (v. 860/1455) şeklinde devam ederek tarikatın ikinci piri olarak kabul edilen Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî'ye ulaşmıştır. Halvetiyye'nin Anadolu'ya intikali, Sadreddîn-i Hıyâvî'nin halifelerinden Amasyalı Pir İlyas (v. 837/1433) vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Tarikatın Anadolu'da yayılmasını sağlayan ise Yahya-yı Şîrvânî'nin halifeleri Muhammed Bahâeddin Erzincânî (v. 874-76/1470-72), Habib Karamanî (v. 902/1497) ve Dede Ömer Rûşenî (v. 892/1487)'dir. Halvetiyye Seyyid Yahya'dan itibaren Dede Ömer Rûşenî'ye nispet edilen Rûşeniyye, "Çelebi Halife" künyesiyle maruf Şeyh Mehmed Çelebi Cemâlî (v. 899/1496)'ye nispet edilen Cemâliyye, Ahmed Şemseddin Marmaravî (v. 910/1504)'ye nispet edilen Ahmedîyye ve Şemseddin Ahmed Sivasî (v. 1006/1597)'ye nispet edilen Şemsiyye olmak üzere dört ana kola ayrılmıştır. Her ana koldan da birçok kol ve şube ortaya çıkmıştır. (Ceyhan 2015: 695-706; Uludağ 1997: 393-394)

Bolu'da Halvetîliğin seyrini incelediğimizde tarikatın Anadolu'da yayılmaya başlamasından itibaren Bolu'da etkili olduğunu ve 15. yy.'dan itibaren Halvetiyye temsilcilerinin Bolu ve çevresinde faaliyetlerde bulduklarını görüyoruz. Habib Karamanî'nin yanında yetişen Dâvûd-ı Halvetî, Cemal-i Halvetî'nin müridi olan ve Şabaniyye'nin kurucusu Şeyh Şaban-ı Velî'yi yetiştiren Hayreddin Konrapavî ilk temsilciler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca dört ana koldan biri olan Cemaliyye'nin kol ve şubelerinin son derece etkin olduğu da müşahede edilmektedir. Cemaliyye'nin alt kolu olan Şabaniyye'nin kurucusu Şeyh Şaban-ı Velî'nin (v. 976/1568) tarikat faaliyetlerini yürüttüğü ve tarikatın âsitanesinin yer aldığı Kastamonu ile Bolu arasında manevi bir alışveriş olduğu bilinmektedir. 16. yy.da Bolu ve Kastamonu'nun Anadolu Eyaleti'ne bağlı iki komşu sancak olması bu alışverişini kolaylaştırmıştır. Bolu 1867'den itibaren ise Kastamonu vilayetinin bir sancağı olarak teşkilatlandırılmış ve meşrutiyetten sonra müstakil bir sancak şeklini almıştır. (Darkot 1979: 708; Orhonlu 1992: 277-278) Şabaniyye şubelerinden Karabaşîyye, Nasûhiyye, Çerkeşîyye, Haliliyye ve İbrahimiyye Anadolu'da yaygınlık kazanmış olup bunlardan özellikle Nasuhiyye, Çerkeşîyye ve Haliliyye konumuz açısından önemlidir. Zira makalede ele aldığımız sûfiler, söz konusu şubelere müntesiptir.

Şabaniyye'nin Çerkeşiyye şubesinde Geredeli Halil Efendi'ye nispet edilen Haliliyye (Geredeviyye) adıyla bir alt kol doğup doğmadığı hususunda kaynaklarda ihtilaf vardır. *Tıbyânu Vesâil*'de böyle bir koldan bahsedilmemiş, buna karşılık Hüseyin Vassaf Efendi *Sefîne-i Evliyâ*'da "tesis ettikleri şubeye Haliliyye-i Şabaniyye derler" ifadesiyle onun yeni bir kol kurduğunu belirtmiştir. (Vassaf 2011: IV, 91) Sadık Vicdânî ise "Halvetiyye'nin Haliliyye kolu" başlıklı bir bölümde bu şubeyi incelemiş ve "Halvetiyye'nin Çerkeşiyye kolundan ayrılmıştır. Şeyh Hacı Halil Efendi'ye nispet edilmiştir." İfadelerini kullanmıştır. (Vicdânî 1995: 219) Son dönem araştırmacılarından Nihat Azamat Haliliyye'yi ayrı bir kol olarak kabul etmemekte ve "Çerkeşiyye'den Beypazarlı Ali Efendi'nin halifesi Kuşadalı İbrahim Efendi ile Geredeli Halil Efendi'ye nispet edilen İbrahimiyye ve Haliliyye adlı iki şube meydana geldiği söylenirse de bunlardan ancak ilki bir kol olarak kabul edilebilir" demektedir. (Azamat 1993: 274) Buna karşın başka bazı çalışmalarda ayrı bir alt şube gibi değerlendirildiği görülmektedir. (Ceyhan 2015: 724; Göktaş 2011: 155; Kara 2003: 501; Öngören 2011: 99; Tatçı 2010: 213) Buna göre Çerkeşiyye'den Kuşadalı İbrahim Efendi'ye nispet edilen İbrahimiyye/Kuşadaviyye ve Geredeli Halil Efendi'ye nispet edilen Haliliyye/Geredeviyye adlı iki şube meydana gelmiştir. İbrahimiyye İstanbul'da, Haliliyye ise daha çok Bolu ve Kütahya'da yayılmıştır. (Tatçı 2010: 213)

1337-1338 (1921-1922) tarihli Bolu Livâsı Salnâmesine göre Bolu Livâsı'nda Şabaniyye'ye ait Gölyüzü adıyla iki dergâh bulunmaktadır ve ikisi de aynı mahallededir. Bir tanesi Sokullu Mehmet Paşa tarafından yaptırılmış ve diğerinden ayırt edilmesi için Aşağı Gölyüzü diye anılmıştır. Diğerisi ise Gölyüzü Hisaraltı Tekkesi olup Muhasebeci Rasih Efendi tarafından 1305/1888 yılında inşa edilmiştir. Tekkenin ilk şeyhi Kabadayızade Şeyh İbrahim Efendi'dir. Daha sonra ise oğlu Salih Efendi posta geçmiştir. (1337-1338 Bolu Livâsı Salnâmesi 404-405) Bolu'daki Şabanî tekkelerinden bir diğeri olan Aktaş Dergâhı'nın banisi ve ilk şeyhi Diyarbakırlı Mustafa Safiyüddin Efendi'dir. Şemsi Paşa'nın kızı Hafize Hanım Aktaş mevkiinde dergâh yapılması için beş dönümlük tarla hediye etmiş, bu arsa üzerine de bir cami, dergâh ve ev inşa edilmiştir. (Yücer 2003: 139) Sâfi Efendi'nin 1263/ 1846 yılında vefat etmesi üzerine yerine oğlu Şeyh Hacı Nasrullah Efendi (v. 1312/1897) geçmiş onun vefatıyla da Sâfi Efendi'nin kardeşi İbrahim Edhem Efendi geçmiştir. (1337-1338 Bolu Livâsı Salnâmesi 405, 454; Yücer 2003: 140) Ayrıca Gerede'de Aşağı Tekke ve Yukarı Tekke, Mudurnu'da Şeyh Sunullah Efendi Dergâhı kaynaklarda ismi geçen diğer Şabanî dergâhlarıdır.

Şimdi Bolu ve ilçelerinde irşad hizmeti yürütmüş Halvetiyye temsilcileri hakkında bilgi verelim:

Dâvûd-ı Halvetî (v. 915/1509)

Bolu'da Halvetiyye tarikatının yayılmasında tesiri olan ve te'lif etmiş olduğu mesnevî tarzındaki eseri ile tasavvuf edebiyatında dikkat çeken şair sûfilerden biri de Dâvûd-ı Halvetî'dir. *Hediyetü'l-ârifin*'de adı Dâvûd b. Muhammed el- Mudurnî er-Rûmî olarak kaydedilen şair sûfi, “Şeyh Dâvûd”, “Dâvûd Efendi”, Dâvûd el-Mudurnî” gibi isimlerle de zikredilmiştir. (Kâtip Çelebi 1971: 1505; Mehmed Süreyya 1996: 355; Taşköprülüzâde 2007: 276) Şiirlerinde ise “Halvetî” mahlasını kullanmıştır. (İslamoğlu 2009: 41; İslamoğlu 2013: 15) Kaynaklarda Mudurnulu oluşu hususunda ittifak bulunmakla birlikte (Bağdatlı İsmail Paşa 1951: 361; “Bolu” 1982, 1527; Bursalı Mehmet Tahir: 2000: 69; Cunbur 2003: 117; “Dâvûd Halvetî” 1964: 356; “Dâvûd Halvetî” 1977: 205; Hoca Sadettin Efendi Tarihsiz: 279; İslamoğlu 2009: 42; İslamoğlu 2013: 17; Kâtip Çelebi 1971: 1505; Mehmed Süreyya: II, 355; Taşköprülüzade 2007: 276; Uslu 1994: 28) doğum tarihi konusunda hiçbir bilgi yer almamaktadır. Dâvûd-ı Halvetî “Uzun Dâvûd” olarak da tanınır. (Hoca Sadettin Efendi ts: 279; Aykut 1995: 19) Bilgisini arttırmak için Bağdat'a gitmiş, oradan döndükten sonra Halvetî tarikatının pir-i sâniisi olarak kabul edilen Yahya Şirvanî'nin halifesi Habib Karamânî'ye (v. 902/1497) intisâb ederek seyr u sülûkunu tamamlamıştır. Mürşidi kendisinden memleketine dönmesini ve orada irşad ile meşgul olmasını istemiş, bunun üzerine Dâvûd-ı Halvetî Mudurnu'ya gitmiştir. (Aykut, 1995: 19; Cunbur 2003: 117; “Dâvûd Halvetî” 1964: 356; “Dâvûd Halvetî” 1977: 205; Uslu 1994: 28) 1337-1338 tarihli Bolu Livası Salnâmesi'nde Gölyüzü Dergâhı meşayihî arasında ismi geçmekte ise de bu bilgiyi te'yid edecek başka bir kaynağa rastlanmamıştır. (1337-1338 Bolu Livası Salnâmesi 404-405) Kendisiyle dostluk ilişkisi kurduğu İsfendiyarogulları'ndan Emir Ahmet Bey'in (Kızıl Ahmet) ondan bazı mutasavvıfların ilk bakışta anlaşılmayan ve remizler içeren birtakım sözlerini açıklamasını istemesi üzerine mensûr şekilde kısa bir eser yazarak Ahmet Bey'e takdim etmiştir. Emir eseri biraz daha genişletmesini isteyince de *Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk* isimli mesnevisini yazmıştır. Eserin ismi kaynaklarda Gülşen-i Tevhîd olarak geçmektedir. (Aykut 1995: 19; Cunbur 2003: 117; Kâtip Çelebi 1971: 1505; Uslu 1994. 28) Ancak eser üzerine doktora çalışması yapan Abdülmecit İslamoğlu tam adının *Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk* olduğunu ifade etmiştir. (İslamoğlu

2009: 56, 58; İslamoğlu 2013: 49) Eser 913/1508 tarihinde Mudurnu'da yazılmıştır. (İslamoğlu 2009: 60-61, 70; İslamoğlu 2013: 57-59)

Gülşen-i Tevhîd Türkçe mesnevi tarzında bir eser olup yer yer Arapça ibareler ve nesirler bulunmaktadır. Eserde etvâr-ı seb'a konusu ele alınmış ayrıca tasavvufî ahlâka dair hikâyeler de anlatılmıştır. Son kısımda ise Hz. Ali, Ebû Said Ebu'l-hayr, Şihabüddin Sühreverdî, Mevlânâ, İbnü'l-Arabî, Yahya-yı Şîrvânî ve Habib Karamanî'nin sözlerine yer verilmiştir. (Aykut 1995: 19; Cunbur 2003: 117-118; Elgin 1965: 97; Uslu 1994: 28) *Gülşen-i Tevhîd*'in sonunda müellif eserini Mudurnu'da yazdığını belirtmiştir. (İslamoğlu 2009: 42; İslamoğlu 2013: 57-58) Her ne kadar tahsili konusunda kaynaklarda bilgi bulunmasa da eser, müellifin iyi derecede Arapça ve Farsça bildiğine, İslâmî ilimlere vâkıf olduğuna ve Yunus Emre, Mevlânâ gibi tasavvuf edebiyatının önde gelen şahsiyetlerinin eserlerini okuduğuna dair ipuçları vermektedir. Müellifin *Gülşen-i Tevhîd*'deki ifadeleri bu eserden başka biri mensur biri manzum olmak üzere iki eserinin daha olduğuna işaret etmektedir. Ancak bu eserlerin günümüze ulaşp ulaşmadığı henüz bilinmemektedir. (İslamoğlu 2009: 42, 54; İslamoğlu 2013: 21, 42)

Dâvûd-ı Halvetî'nin oğlu Mehmed Efendi'den başka kendisi gibi şair olan Kâşifi mahlaslı bir halifesi bulunmaktadır. Şehristanî'nin Mîlel ve'n-Nihal isimli eseri tarzında *Tehzîbü'l-akâid ve Müfîdetü'l-fevâid* isimli bir eser yazmış olan Kâşifi mehdilik iddiası sebebiyle idam edilmiştir. (Bursalı Mehmet Tahir 2000: 69; Canım 2000: 453; "Kâşifi" 1964: 393; "Kâşifi" 1977: 218) Dâvûd-ı Halvetî Mudurnu'da vefat etmiştir. Vefat tarihi hususunda kaynaklarda üç farklı tarihin zikredildiği görülmektedir. Müellifin vefat tarihi Bursalı Mehmet Tahir'e göre 913/1508, Hoca Sadettin Efendi'ye göre 915/1509, Mehmed Süreyya ve Bağdatlı İsmail Paşa'ya göre ise 933/1527'tir. (Bağdatlı İsmail Paşa 1951: 361; Bursalı Mehmet Tahir 2000: 69; Hoca Sadettin Efendi Tarihsiz: 280; Mehmed Süreyya 1996: 324) Günümüzde yazılmış olan bazı ansiklopedi maddelerinde 913/1508 tarihi yer almış buna karşılık (Aykut 1995: 119; Cunbur 2003: 117; Mazıoğlu 1983: 119; Uslu 1994: 28) İslamoğlu ise 915/1509 tarihinin şair sūfinin yaşadığı çağa en yakın biri tarafından tespit edilmiş olması dolayısıyla Hoca Sadettin Efendi'nin görüşünün sonraki kaynaklara nispetle daha güvenilir olduğunu belirtmiştir. (İslamoğlu 2009: 53; İslamoğlu 2013: 40) Kaynaklarda Mudurnu'da vefat ettiği belirtilmiş olmasına rağmen kabrinin nerede olduğu hususunda bir bilgi verilmemiştir. Şu ana kadar Mudurnu'da Dâvûd-ı Halvetî'ye ait bir kabir tespit edilememiştir.

Hayreddin Konrapavî (v. 1532'den sonra)

Her ne kadar kaynaklarda hakkında çok az bilgi bulunsa da Hayreddin Konrapavî'yi tasavvuf tarihi açısından önemli bir konuma yerleştiren husus, onun Halvetiyye'nin kollarından biri olan Şabaniyye'nin kurucusu Şeyh Şaban-ı Velî'nin müşşidi olmasıdır. Halvetîlik hakkında temel kaynaklar arasında yer alan Cemaleddin Hulvî'nin *Lemezât-ı Hulviyye* isimli eserindeki bilgilerin çelişkili olması daha sonraki bazı kaynaklara da yansımıştır. Kaynaklarda Hayreddin Efendi'nin doğum yerinin neresi olduğu hususunda ihtilaf vardır. Bazı kaynaklarda Konrapalı¹, (Atâî 1989: 62; Çiftçi 2005: 102; İbrahim Hâs 2008: 65; Şeyhî Mehmed Efendi 1989: 51) bazı kaynaklarda ise Tokatlı (Hulvî 2013: 563; Vassaf 2011: 331, 513; Vicdânî 1995: 211) olarak gösterilmesi bir karışıklıktan kaynaklanmaktadır. Halvetiyye/Şabaniyye tarikatının Karabaşiiyye koluna mensup olan İbrahim Hâs'ın (v. 1762) "*Silsile*"de vermiş olduğu bilgiler *Sefine-i Evliya* ve *Tomar-ı Turûk-ı Aliyye* gibi muahhar tasavvuf kaynaklarına nispetle tercihe şayandır ve Hayreddin Efendi'nin Bolu'nun Konuralp beldesinden olması kuvvetle muhtemeldir. İbrahim Hâs'ın "daima perhiz riyazât, mücâhede ve azîmet üzere yaşamışlardır. Fakr u fenâ ve terk ü tecrid ile kâim olmuşlardır. Kemâlât sahibi, keşif ve kerâmet ehli mutasarrıf bir zât idi.... zamanın kutbu ve alem sahibi bir kişiydi. Devrinde benzersizdi. Keşif ve kerametinin sonu yoktur. Ancak meşrepleri gereği keşif ve kerametlerini ifşa etmezlerdi. Fazla konuşmayı sevmeyizlerdi." şeklinde vafettiği (İbrahim Hâs 2008: 65) Hayreddin Efendi, İstanbul'a gelip Koca Mustafa Paşa Tekkesi'nde Halvetiyye'nin dört ana kolundan biri olan Cemaliyye kolunun piri Şeyh Cemal-i Halvetî'ye intisâb etmiştir.² (İbrahim Hâs 2008: 65; Öngören 1999: 559; Vassaf 2011: III, 513) Bazı kaynaklarda ise bu intisabın Tokat'ta gerçekleştiği ve Hayreddin Efendi'nin daha sonra İstanbul'a gittiği ileri sürülmüştür. (Çiftçi 2005: 102; Serin 1995b: 52-53; Serin 2007: 199) Pirdaşı olan Sümbül Sinan Efendi Cemal-i Halvetî'nin vefatından sonra şeyhlik makamına geçmiş, Hayreddin Efendi de bir müddet dergâhta hizmette bulunmuştur. (Ceyhan 2015: 715; Kara 2012: 215; Öngören,

¹ Çiftçi "Bolu'nun Konuralp beldesine mensuptur" ifadesini kullanmıştır. Konrapa Konuralp'in zamanla halk dilinde aldığı şekildir. Hayreddin Konrapavî zamanında Bolu sancağına bağlı bir kaza iken bugün Düzce ilinin bir beldesidir. bk. Orhonlu 1992: 277.

² Atâî ve Halvetiyye tarikatının meşayih hakkında bilgi veren Yusuf Sinan Efendi Hayreddin Efendi'yi Cemal-i Halvetî'nin değil, onun halifelerinden biri olan Şeyh Üveys'in halifesi olarak göstermiştir ancak bu bilgi yanlıştır. (Atâî, 1989: 62. Yusuf Sinan Efendi 1290: 30)

1999: 559; Serin, 1995b: 53; Vassaf 2011: III, 513) Daha sonra Amasya'ya gitmiş, II. Bayezid devrinde bir müddet Mahmut Çelebi Tekkesi'nde faaliyet göstermiştir. Amasya'dan da Bolu'ya geçmiş, (Abdizâde Hüseyin Hüsameddin 1330: 244; Öngören 2000: 81) Düzce ile Bolu arasında Dutaş³ mevkiinde bulunan dergâhında irşad faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. (Çiftçi 2005: 102; Tatçı 2012: 8) İbrahim Hâs Bolu Düzce'de Pazar adlı bir mahalde ikamet ettiğini ifade etmiş, (İbrahim Hâs 2008: 66) Serin ise ilk dergâhın İmaret Câmii yanında olduğunu belirtmiştir. (Serin 2007: 200) Buna göre Dutaş mevkiinde bulunan dergâh daha sonra faaliyete geçmiş olmalıdır. Hayreddin Efendi'nin Bolu'da icra ettiği devran ve zikrullahın son derece tesirli ve büyük kalabalıkların toplanmasına vesile olduğu kaynaklarda zikredilmektedir. (İbrahim Hâs 2008: 66; Serin 1984: 115)

Cemaleddin Hulvî'nin *Lemezât*'ta verdiği bilgiler ise onun Hayreddin Efendi'yi aynı isimdeki bir başka Halvetî şeyhiyle karıştırdığını göstermektedir. Hulvî Hayreddin Efendi'nin Tokat'ta doğup Bursa'da yaşadığını, gençliğinde Şeyh Şaban-ı Velî'ye intisap ettiğini, daha sonra Bursa'da Muradiye Medresesi'nde müderrislik yaptığını ve bu esnada Kasım Çelebi'ye mürid olduğunu beyan etmiştir. Hulvî Hayreddin Efendi ile Bursa'da 1008 (1599-1600) yıllarında görüşüğünü kaydetmiştir. (Hulvî 2013: 563-564) Hayreddin Efendi'nin Şaban-ı Velî'nin müşidi olduğu kesin olmakla birlikte Hulvî'nin, onu Şaban-ı Velî'nin müridi olarak göstermesi ciddi bir hata olup verdiği diğer bilgilerin de yanlışlığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Hulvî'nin bahsettiği ve Bursa'da görüştüğü Tokatlı Hayreddin Efendi, Şaban-ı Velî'nin müridlerinden biri olan Bursa'da müderrislik yaptığı sırada Kasım Çelebi adlı bir halvetî şeyhine intisab ederek tasavvufî eğitimini tamamlayan, Bursa'da irşad faaliyetlerinde bulunan ve 1018/1609 yılında burada vefat eden başka bir Hayreddin Efendi'dir. (Kara 2012: 216) Hüseyin Vassaf da *Lemezât*'taki bilgileri tekrar etmiştir ki bu bilgiler de diğer Hayreddin Efendi ile karıştırılmasından kaynaklanmış olup hatalıdır. Vassaf'a göre Tokat'ta doğmuş Bursa'da Muradiye Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Daha sonra İstanbul'a gidip önce Cemal-i Halvetî'nin halifesi Kasım Çelebi'nin sohbetlerine katılmış ve ondan feyz almış ardından da Cemal-i Halvetî'ye intisap ederek ondan hilafet almıştır. (Vassaf 2011: III, 331, 513)

---

³ 1530 tarihinde Bolu Livası'nda Dutaş (Tutaş) isminde bir köy bulunmaktadır. Ancak günümüzde Ankara ili Beypazarı ilçesine bağlı bir köydür. Ankara'nın Bolu'ya çok yaklaştığı bir konumdur. (Özkılınç vd. 1994: 94, 103)

Şeyh Şaban-ı Velî Bolu'da Hayreddin Konrapavî ile görüşmüş ve manevi eğitimini onun yanında tamamlamıştır. Ömer Fuâdî'nin *Menakıbnâme*'sinde anlattığına göre Şaban-ı Velî İstanbul'da medrese eğitiminin sonlarına doğru gördüğü bir rüya üzerine İstanbul'dan memleketi Kastamonu'ya doğru yola çıkmıştır. Rüyada kendisine “vatan-ı aslînize gidiniz” denilmiş ve şeyh bu rüyanın etkisiyle birkaç arkadaşıyla birlikte harekete geçmiştir. Kaynaklarda verilen bilgilere göre Şaban-ı Velî ve arkadaşları Dutaş mevkiinde bulunan Hayreddin Efendi'nin dergâhına yakın bir handa konaklamışlar, bu esnada dergâhtan gelen zikir seslerini işiten arkadaşları oraya gitme arzusu duymuşlardı. Aslında Şeyh Şaban-ı Velî henüz İstanbul'dan ayrılmadan evvel memleketine giderken Hayreddin Efendi'ye uğramayı gönlünden geçirmiş ve böyle bir niyete girmişti. Hana ulaştıklarında kendisiyle sabah görüşmeye karar vermişti. Bununla birlikte arkadaşlarının ısrarı üzerine “*Onların cezbeleri gâliptir. Kalbinde nur-ı iman ve şevk-i ilahi ziyade olanlara cezbe salarlar. Onlar bir zincirci taifedir. Kendi tarikatlarına ve silsilelerine çekerler*” diyerek onları vazgeçirmeye çalıştıysa da başarılı olamadı. Neticede hep birlikte dergâha gittiler ve zikre iştirak ettiler. Hayreddin Efendi sohbet esnasında Şaban-ı Velî'ye bir âyetin anlamını sormuş, o da çeşitli müfessirlerin görüşlerini zikrederek âyetin anlamını izah etmiştir.⁴ Bunun üzerine Hayreddin Efendi âyetin ledünni manalarını beyan etmiş, daha önce hiç duymadığı bu açıklamalardan çok etkilenen Şeyh Şaban-ı Velî, gerek sohbetin gerekse zikrin kendisinde meydana getirdiği manevi haz ve vecd ile Hayreddin Efendi'nin yanında kalmaya karar vermiştir. (Abdülkadiroğlu 1991: 39; Çiftçi 2005: 100-101; Oğuz 1993: 41-42; Serin 1995a: 34-36; Tatçı 2012: 8-10; Tatçı ve Kurnaz 2010: 209; Yazar Tarihsiz: 13, 139-141) Şaban-ı Velî'nin Hayreddin Efendi'nin huzuruna varışı ve intisab edişi 1519 yılında gerçekleşmiştir. (Abdülkadiroğlu 19991: 40; Aykut 1995: 123; Yazar Tarihsiz: 13, 139-141) Yol arkadaşları arasında bulunan Konrapalı Muslihuddin Efendi de Hayreddin Efendi'ye intisab etmiştir. Hayreddin Konrapavî Muslihuddin Efendi'ye daha sonra hilâfet vererek memleketine göndermiş, Şaban-ı Velî de bu yolculuk esnasında arkadaşının yanında bulunmuştur. (Çiftçi 2005: 103; Öngören 2000: 80-81; Tatçı 2010; 209; Tatçı 2012: 10) Hayreddin Efendi, Konrapalı Muslihuddin Efendi ve Şaban-ı Velî arasındaki ilişki hususunda Atâî'nin verdiği bilgilerde tenakuz bulunmaktadır. Zira Atâî *Zeyl-i Şekâik*'te bir yerde Konrapalı Hayreddin Efendi'yi Şaban-ı Velî'nin şeyhi,

⁴ Hüseyin Vassaf bu hadisenin Şaban-ı Velî'nin memleketine dönüş yolculuğu esnasında birkaç kişiyle beraber bir ağaç altında oturan Hayreddin Efendi ile karşılaşması neticesinde gerçekleştiğini ifade etmektedir. (Vassaf 2011: 513)

Konrapalı Muslihuddin Efendi'yi de pirdaşı olarak takdim ederken (Atâî 1989: 62) başka bir yerde ise Şaban-ı Velî'yi Konrapalı Muslihuddin Efendi'nin müridiymiş gibi zikretmiştir. (Atâî 1989: 199) Diğer kaynaklarla mukayese edildiğinde ilk bilgi gerçeği yansıtmakta ikincisi ise hata içermektedir. Şaban-ı Velî Hayreddin Efendi'nin yanında 12 yıl kalmış ve ona hizmet etmiştir. (Abdülkadiroğlu 1991: 40; Oğuz 1993: 42; Yazar Tarihsiz: 14) Daha sonra da Hayreddin Efendi tarafından 1530 veya 1531 senesinde hilâfetle Kastamonu'ya gönderilmiştir. (Abdülkadiroğlu 1991: 40; Serin 1995b: 54; Yazar Tarihsiz: 14) Sadık Vicdânî Kastamonu'ya gidişiyle ilgili bir tarih belirtmemiştir. (Vicdânî 1995: 211)

İbrahim Hâs Hayreddin Efendi'nin 931/1525 senesinde vefat ettiğini belirtmiştir ancak Şaban-ı Velî kendisine 1519'da intisâb edip on iki yıl hizmetinde bulunduğu ve 1530 veya 1531 yılında halife olarak Kastamonu'ya gönderildiğine göre Hayreddin Efendi'nin 1532'den sonra bir tarihte vefat ettiği ortaya çıkmaktadır.⁵ (Tatçı 2012: 10) Kaynaklarda kabrinin Bolu'da Dutaş veya Devtaş denilen yerde olduğu belirtilmiştir. (İbrahim Hâs 2008: 66; Öngören, 1999: I, 559; Öngören 2000: 81; Vassaf 2011: III, 513) Günümüzde Bolu'ya 13 km. mesafedeki Elmalık Köyü'nde Hayreddin Efendi'ye ait bir kabir bulunmaktadır. Her yıl temmuz ayının ilk Cumartesi günü geleneksel olarak türbe ziyaret edilerek ziyaretçilere yemek ikram edilir ve mevlit okutulur.

Mudurnulu Abdullah Rüşdî (v. 1147/1734)

Abdullah Rüşdî Efendi Şabaniyye'nin Karabaşîyye şubesinde doğan Nasûhiyye'nin kurucusu Muhammed Nasûhî'nin (öl. 1130/1718) halifesidir. Şeyh Nasûhî'nin birçok halifesi bulunmasına rağmen en çok takdir ve teveccühüne mazhar olan halifesi Abdullah Rüşdî Efendi'dir. Abdullah Rüşdî hakkında kaynaklarda çok az bilgi bulunmaktadır. Muhammed Nasûhî seyr u sülûkunu tamamlayınca müşşidi Karabaş-ı Velî'nin emri üzerine Mudurnu'ya giderek Sunullah Efendi Zaviyesi'nde irşad faaliyetlerine başlamış, on bir sene burada kalan Şeyh Nasûhî, bu esnada Abdullah Rüşdî ve Zoralı Muhammed Efendi'yi yetiştirmiştir. (Vassaf 2011: IV, 53) Zoralı Muhammed Efendi bir müddet Şeyh Nasûhî'den feyz almış, onun vefatından sonra Abdullah Rüşdî'ye intisab etmiştir. (Kürkçüoğlu Tarihsiz: 25) 1685 yılında yine şeyhinin emriyle yerine halifesi Abdullah Rüşdî Efendi'yi bırakarak Üsküdar'a dönmüş ve Doğancılar'da bir tekke inşa ettirmiştir. (Tatçı 2004b: 161-163; Vassaf

⁵ Rahmi Serin vefat tarihini 940/1535 olarak vermiştir. (Serin 2007: 29)

2011: IV, 53) Abdullah Rüşdî hilâfeti aldıktan sonra posta geçmiş ve Nasûhiyye-i Şabaniyye erkânını sürdürmüş, silsile ondan devam etmiştir. (Göktaş 2010: 22-23; Tatçı, 2004b: 160, 164)

Sadık Vicdânî Abdullah Rüşdî'yi "Nasûhî'nin halifelerinin reisi" olarak nitelendirmiş ve aslında kol kurucusu olacak derecede üstün bir mevkie sahip olmasına rağmen bunun ona nasip olmadığını, şeyhinden aldığı feyzi halifesi Zoralı Hacı Mehmed Efendi vasıtasıyla Çerkeşi Mustafa Efendi'ye ulaştırdığını ve kol kuruculuğunun Çerkeşi'ye nasip olduğunu belirtmiştir. (Vicdânî 1995: 217) Muhammed Nasûhî eserlerinden biri olan *er-Risâletü'r-Rüşdiyye fi't-Tarikati'l Muhammediyye*'yi Abdullah Rüşdî için yazmıştır. Eser Abdullah Rüşdî'nin tasavvuf ve seyr u sülûka dair sorduğu sorulara cevap vermek üzere kaleme alınmış Arapça bir eser olup nefs, ruh, tecrid gibi konuları ele almaktadır. Ayrıca eserde Muhammed Nasûhî'nin hayatıyla ilgili bilgiler de yer almaktadır. (Kara 2003: 501; Tatçı 2004a: 107-108; Göktaş 2010: 40-41)

Kaynaklarda Abdullah Rüşdî Efendi'nin Mudurnu'da Şeyh Sunullah Efendi Dergâhı'nda medfûn bulunduğu belirtilmiştir (Kürkçüoğlu Tarihsiz: 25) Ancak şeyhin kabri günümüzde Kanûnî Sultan Süleyman Câmii yanındaki türbede yer almaktadır. Abdullah Rüşdî Efendi'nin oğlu Hüseyin Efendi (v. 1181/1767-68) Üsküdar İnâdiye'deki Nalçacı Tekkesi'nde beşinci postnişin olarak görev yapmıştır. Hüseyin Efendi tekkenin dördüncü postnişini olan Mudurnulu Mehmed Tulûî Efendi'nin de (v. 1170/1756-57) damadıdır. (Muslu, 2003: 188, 190; Özdamar 1994: 262-263; Tanman, 1994b: VI, 41; Yücer 2003: 163; Zâkir Şükri 1980: 26-27)

Mudurnulu Mehmed Tulûî Efendi (v. 1170/1757)

Karabaşyye'nin Nasûhiye kolu kurucusu Şeyh Muhammed Nasûhî Efendi'nin müntesiplerinden olan Mehmed Tulûî Efendi, 1689 yılında Mudurnu'da doğmuştur. İstanbul'da eğitimini tamamlamış ve Muhammed Nasûhî Efendi'ye intisâb etmiştir. (Aksoy 2003: 539) Hilâfeti Şeyh Nasûhî'nin oğlu Ali Alâeddin Efendi'den almıştır. (Vassaf 2011: IV, 76) Üsküdar'daki Nalçacı Tekkesi'nde Şeyh Mehmed Efendi'nin 1155/1742 yılında vefatının ardından dördüncü postnişin olarak on beş yıl kadar görev yapmıştır. (Aksoy 2003: 539) Tekke Mehmet Tulûî Efendi'den dolayı Tulûî Tekkesi olarak da anılır. Tulûî Efendi'den sonra tekkede şeyhlik yapan kimseler, damadı Hüseyin Efendi (v. 1181/1767), Hüseyin Efendi'nin oğlu Mehmed Rüşdî Efendi (v. 1232/1816) ve Ahmed Reşid Efendi'dir. (v. 1280/1863) (Muslu 2003: 188, 190; Özdamar 1994: 262-

263; Tanman, 1994b: VI, 41; Yücer 2003: 153-154, 163; Zâkir Şükrî 1980: 26-27)

Mehmed Tulûî Efendi XVIII. Asrın tekke mûsıkisinde önemli bir yere sahip olduğu gibi hat sanatı ile de meşgul olmuş ve Sarı Yahya Efendi'den icazet almıştır. (Muslu 2003: 187; Tanman 1994b: VI, 41) Seçkin bir bestekâr olan Mehmed Tulûî Efendi'nin güftesi Gafûrî'ye ait olan "Sürüp dergâhına rûy-ı siyahım" mısraıyla başlayan ırak ve Yunus Ümmî'ye ait olan "Ben bende buldum çün Hakk'ı şekkü gümân ne'mdir benim" mısraıyla başlayan segâh durakları günümüze ulaşmıştır. (Aksoy 2003: 539; Ergun 1942, I, 160, 346; Ezgi 1940-53: IV, 136; V, 324-325; İnançer 1994: 123-124; Muslu 2003: 662-663; Özalp 2000: 482; Öztuna 1990: 41; Zâkir Şükrî, 1980: 26) Mehmed Tulûî Efendi Mudurnu'da Kanûnî Sultan Süleyman Câmîi yanındaki türbede medfûndur.

Geredeli Halil Efendi (v. 1259/1843)

Geredeli Aziz diye bilinen Halil Efendi, Şabaniyye-i Halvetiyye'den Çerkeşiyye'nin kurucusu Şeyh Mustafa Çerkeşi Efendi'nin (v. 1229/1814) halifesidir. (Azamat 1993: 274; Oğuz 1993: 77; Tatçı 2012: 66; Vicdânî 1995: 218-220) Halil Efendi'nin oğlu Mustafa Rûmî te'lif ettiği Dîvân'da "Çerkeşi Şeyh Mustafa'dan almış idi himmeti" şeklindeki beyit ile bu duruma işaret etmiştir. (Mustafa Rûmî 2013: 30) Halil Efendi 1200/1785 yılında Gerede'de doğmuştur. (Abdülkadiroğlu 2000: 72) Gerede'nin Balcılar ve Ali Fakih adlarıyla anılan köyünden Emiroğulları'ndan Abdullah'ın oğludur.⁶ İlk tahsilini köyünde tamamlamıştır. Ancak tahsiline nerede devam ettiği kaynaklarda belirtilmemektedir. (Ünlü 2000: 130) Bazı kaynaklarda ise ümmî bir zat olduğu kaydedilmiştir. (Ceyhan 2015: 724; Vassâf 2011: IV, 91; Vicdânî 1995: 219) Mehmed Murad Efendi *Terceme-i Ahvâl-i Beyzâde Mustafa Efendi* isimli eserinde Halil Efendi'nin Nakşibendiyye'den Murad Molla Tekkesi şeyhi Beyzade Mustafa Efendi'nin halifelerinden olduğunu kaydetmiştir. Bu durum Halil Efendi'nin bir süre Beyzade Mustafa Efendi'nin sohbetinde bulunduğunu gösterir. (Mehmed Murad 1264: 5; Yücer 2003: 157) Ali Rıza Ünlü de başlangıçta Nakşibendiyye'ye intisap eden Halil Efendi'nin, bir arkadaşı ile seyahate çıktığını, Ankara'nın Çubuk ilçesine geldiklerinde arkadaşından ayrılarak Çerkeş'e gittiğini ve burada Çerkeşi Mustafa Efendi'ye intisap ettiğini ifade etmiştir. (Ünlü 2000: 130) Buna göre Halil

⁶ Ali Rıza Ünlü'ye göre 1163/1749 tarihinde dünyaya gelmiştir. (Ünlü 2000: 130)

Efendi önce Nakşibendiyye sonra Halvetiyye yoluna girmiştir. (Ceyhan 2015: 724) Geredeli Halil Çerkeşiyye'nin iki kolundan biri olan Haliliyye/Geredeviyye kolunun kurucusu olarak kabul edilir. (Ceyhan 2015: 724; Göktaş 2011: 155; Öngören 2011: 99; Kara 2003: 501; Serin 1984 143; Tatçı 2010: 213; Vassaf 2011: IV, 91; Vicdânî 1995: 219-220) Sadık Vicdânî ve Hüseyin Vassaf'a göre Hacı Halil Efendi'den devam eden silsileye Şabanilerce orta kol denilmekte bu zat bir kol kurucusu gibi kabul edilmektedir. (Vassaf 2011: IV, 92; Vicdânî 1995: 218) Oğlu Mustafa Rûmî'nin *Dîvân*'ında yer alan bir şiirden hareketle 36 yıl irşad görevini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. (Mustafa Rûmî 2013: 30) Bazı kaynaklarda belirtildiğine göre Sultan II. Mahmud'un daveti üzerine İstanbul'a gitmiş, ümmi olduğu halde "ameller niyetlere göredir" hadisine vermiş olduğu ârifâne cevaplar hem sultan hem de İstanbul ulehasının hayretini celb etmiş, takdir ve hürmet görmüş, sultan tarafından kendisine bazı hediyeler de takdim edilmiştir. (Azamat 1993: 274; Ünlü 2000: 130, 133; Vassaf 2011: IV, 91; Vicdânî 1995: 219)

Şeyh Halil Efendi'nin Osman (v. ?), Mustafa (v. 1293-94/1877), Mesud (v. 1268/1851) ve Hamdi (v. ?) isimli dört oğlu vardır. (Ünlü 2000: 136) Bunlardan ilk üç isim dergâhta şeyhlik yapmıştır. (Yücer 2003: 158) Ancak hangi sırayla posta oturdukları hususunda kaynaklarda farklı bilgiler yer almakta olup kesin bir hükme varmak için elimizde yeterli veri bulunmamaktadır.⁷ Ali Rıza Ünlü 1300/1882 tarihinde türbeyi ziyaret ettiğini bu esnada torunu Halil Efendi'nin şeyhlik makamında bulunduğunu kaydetmiştir. (Ünlü 2000: 133)

1843 yılında vefat eden (Mustafa Rûmî 2013: 31) Halil Efendi'nin türbesi Gerede'de Aşağı Tekke Câmîi haziresindedir. Bu türbeyi Maliye Nazırı Gazi Ahmet Muhtar Paşa yaptırmış, iki ocaklı bir su değirmeni vakfetmiştir. (Mustafa Rûmî 2013: 4; Ünlü 2000: 131; Yücer 2003: 157) Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 204/519 (Defter 582)'da türbenin levâzımı için Ahmet Muhtar Paşa'nın 25 Şaban 1272 (m. 1855) tarihli nukûd vakfı yer almaktadır. Vakfiyeye göre Ahmet Muhtar Paşa tarafından türbenin ihtiyaçlarının giderilmesi için on bin beş yüz kuruş vakfedilmiştir. Vâkıfın şartları ise şunlardır: Bu türbenin türbedarlığı için mahiye (aylık) yirmi beşer kuruştan toplam senelik üçyüz kuruşun

⁷ Ünlü'ye göre Halil Efendi'nin vefatından sonra Osman Efendi daha sonra da Mustafa Efendi irşad makamına geçmiştir. Abdülkadiroğlu'na göre önce Hacı Osman Efendi, onun ardından da Ömer Fuâdî-i Sâni posta geçmiştir. Cevat Alparslan ise Halil Efendi'den sonra makama Mustafa Rûmî'nin geçtiğini belirtmiştir. (Ünlü 2000: 136, 138; Abdülkadiroğlu 2000: 72; Alparslan 1998: 161)

verilmesi, her gece türbenin iki kandille aydınlatılması amacıyla aylık ikişer vukyeden (dört yüz dirhemlik ölçü) yıllık yirmi dört vukye bu kandillere yağ alınması için sarf olunması, ayrıca Rebû'l-evvel'in on ikinci gecesinde türbenin de bulunduğu zaviyede şeker, şerbet ve yemek masrafları, kâriilerin ücretleri ve bu gece için gereken bütün ihtiyaçların karşılanması için zikredilen vakıftan beşyüz kuruş sarf edilmesi kararlaştırılmıştır. Söz konusu tarihte vakfın mütevellîsi, zaviyenin postnişini ve Hacı Halil Efendi'nin mahdumu olan Seyyit Şeyh Mustafa Efendi'dir. (Uçar 2009: 131-132) Türbe girişinde ta'lik hattıyla yazılmış kitabede Halil Efendi'nin vefatına düşülen tarih yer almaktadır. Manzume şu şekildedir:

Delil-i râh-ı hudâ kutb-ı ârifin idi hem
Füyûzı tutdı enâmı Halil Efendi'nin
Teceddüd etdi yüzinden Tarîk-i Şabanî
Gönüller oldu bekâmı Halil Efendi'nin
Bu irtihaline tarih-i tammdır irfan
Cinâna döndi makamı Halil Efendi'nin
Mehmet Rıf'at 1259 (1843)

Aşağı Tekke'nin bulunduğu yerdeki câminin adı mahalle adına bağlı olarak Seviller Câmii veya Aşağı Tekke Câmii'dir. Câminin yanında bulunan türbede Halil Efendi, oğulları Mustafa Rûmî ve Mesud Efendi (v. 1268/ 1851) ile Mesud Efendinin oğlu Hafız Halil Efendi (v. 1320/1902) medfûndur. Hafız Halil Efendi Nevrekoplu Ahmed Rifat Efendi'den hilafet almış, babası Mesud Efendi'nin vefatından sonra Aşağı Tekke'de postnişin olmuştur. (Ünlü 2000: 171) Hazirede ise "Cebil Hoca" lakaplı Şeyh İbrahim Efendi'nin mezarı vardır. İbrahim Efendi bu camide kırk yıl imamlık yapmış ve yüzlerce hafız yetiştirmiştir. (Gökoğlu 1952: 323-324; Mustafa Rûmî 2013: 4)

Halifeleri

1. Yazıköylü Mehmet Emin Efendi (v. 1283/1867)

Geredeli Halil Efendi'nin halifesi Safranbolu-Yazıköylü Mehmed Emin Efendi, tasavvufî eğitiminin tamamlanmasının ardından mürşidi tarafından memleketi Safranbolu'ya gönderilmiş, Mescid Mahallesi'nde bulunan câminin bitişiğindeki tekkesinde irşad ile meşgul olmuştur. Tekkesi Geredeli Halil Efendi'nin müntesiplerinden maliye nazırı Ahmet Muhtar Paşa (v. 1864) tarafında yaptırılmıştır. Mehmet Emin Efendi Safranbolu'dan başka bugün Bulgaristan sınırları içinde kalan Nevrekop'a

giderek irşad faaliyetlerinde bulunmuştur. (Safranbolulu Mehmed Emin Efendi 2013: 15) Sadık Vicdânî'nin ifadesine göre Halil Efendi'den sonra devam eden silsile Hacı Emin Efendi vasıtasıyla Safranbolu ve Nevrekop taraflarında yayılmıştır. Mehmet Emin Efendi hayattayken Nevrekop halifeleri Safranbolu'ya gelirler ve bu zatın dergâhında halvet çıkarırlardı. (Vicdânî 1995: 219-220) Vefatından önce en kıdemli müridi olan Ahmet Rifat Efendi'yi (öl. 1894) halife olarak bırakmış, o da Nevrekop'da şeyh olduğu için Hacı Emin Efendi'nin irşad müddetince oturduğu post özel bir hürmet duygusuyla Nevrekop Halvetî dergâhına nakledilmiş bundan sonra Safranbolu'daki tarikat müntesipleri halvet çıkarmak üzere Nevrekop'a gitmeye başlamışlardır. (Ünlü 2000: 134; Vassaf 2011: IV, 92; Vicdânî 1995: 218-220) Bu durumdan da anlaşılacağı üzere Mehmet Emin Efendi ile tarikat batıya açılmıştır. Balkanlar'daki bu yayılma silsilede bulunan Nevrekoplu Hüseyin Câmîd Efendi, Şeyh Ahmet Rif'at Efendi, Şeyh Mehmet Ata Efendi, Şeyh Süleyman Sırrı Efendi, Şeyh Mustafa Efendi, Kavalalı Şeyh Halil İbrahim Efendi, Şeyh Hacı Hasan Efendi, Gümölcinelî Şeyh Halil Efendi, İskeçeli Şeyh Muhittin Efendi, Şeyh Salih Sıtkı Efendi ve Şeyh Ahmet Zeki Efendi gibi isimler vasıtasıyla olmuştur. (Abdülkadiroğlu 2000: 72) Mehmed Emin Efendi'nin *Mir'âtü'l-âşıkîn* ve *Mizânü'l-âşıkîn* adlı eserleri vardır. *Mir'âtü'l-âşıkîn* 'de esmâ-yı seb'a ve bu isimleri geçerken yaşanacak olan haller ve elde edilecek hakikatler beyan edilirken, *Mizânü'l-âşıkîn*'de ağırlıklı olarak marifet ve tevhid konuları üzerinde durulmaktadır. Bu eserlerin içinde Şükrî mahlasıyla yazdığı şiirler de bulunmaktadır. Halil Efendi'nin oğlu Mustafa Rûmî, Mehmet Emin Efendi'ye intisâb ederek tasavvufî eğitimini tamamlamıştır. Şeyh Mehmet Emin Efendi Safranbolu'da vefat etmiştir. (Safranbolulu Mehmed Emin Halvetî 2013: 15-21) Şeyhin hayattayken irşad görevini yürüttüğü dergâhın yerinde günümüzde Hamidiye Câmîi bulunmakta, türbe ise câminin bitişiğinde yer almaktadır.

Kaynaklarda yer alan bilgilere göre Hacı Emin Efendi yaşadığı dönemde Safranbolu'nun üç kutbundan biri olarak kabul edilmiştir. Diğerleri Zoralı Şeyh Hacı Muhammed Efendi'nin torunlarından Muhammed Hamdi Efendi ile Sa'diyye meşayihından Ali Baba'dır. (Vassaf 2011: IV, 92; Vicdânî 1995: 220) Şeyh Ali Baba ve oğlu Hasan Baba'nın kurdukları Sa'dî Tekkesi şehir halkından büyük ilgi görmüş, şeyhin kerametleri halk arasında dilden dile aktarılmıştır. (Tunçözgür 2002: 81-82; Yücer 2003: 139)

2. Ömer Fuâdî-i Sâni (v. 1274/1858)

Kaynaklarda İstanbul'da Sofular Ekmel Dergâhı'nda uzun yıllar şeyhlik görevinde bulunan Ömer Fuâdî-i Sâni'nin de Geredeli Halil Efendi'nin

halifesi olduğu belirtilmektedir. Sadık Vicdanî Halil Efendi'den sonra devam eden silsilenin Safranbolulu Şeyh Ömer Fuâdî-i Sâni vasıtasıyla İstanbul'a ulaştığını belirtmektedir. (Albayrak 1980: 125; Azamat 1993: 274; Özdamar 1994: 85; Vicdânî 1995: 218-220; Zâkir Şükrî 1980: 20) Mustafa Rûmî son derece sitayişkâr ifadelerle Ömer Fuâdî hakkında bir şiir yazmış ve 15 sene irşad hizmeti yürüttüğünü belirtmiştir. (Mustafa Rûmî 2013: 156-157) Son devir şeyhülislamlarından Arif Hikmet Efendi ve Mehmet Saadettin Efendi'nin kendisine intisap etmiş olmaları, Ömer Fuâdî Efendi'nin ulema üzerindeki nüfuzunu göstermesi açısından dikkat çekicidir. (Azamat 1993: 274; Bursalı Mehmet Tahir 2000: 118; Safranbolulu Mehmed Emin Halvetî 2013: 14; Tatçı, 2012: 45)

3. Diyarbakırlı Mustafa Sâfi Efendi (v. 1263/1847)

Sadık Vicdânî Diyarbakırlı Hacı Mustafa Sâfi Efendi'yi Geredeli Halil'in halifesi olarak gösterir. (Vicdânî 1995: 220) Sâfi Efendi hakkında bir menâkıbnâme yazan İbrahim Hilmi ise onun aslında Çerkeşî'nin halifesi olduğunu belirtir, onun yanında seyr u sülûkunu tamamlamak üzereyken ve hilafet almaya yaklaşmışken Çerkeşî'nin vefatı üzerine hilafet almak için Geredeli Halil Efendi'ye intisâb ettiğini ve ondan hilafet aldığını ifade eder. (Azamat 1993: 274; İbrahim Hilmi Efendi 9a, 10a) Mustafa Sâfi Efendi Diyarbakır müftüsü Salih Efendi'nin oğludur. (İbrahim Hilmi Efendi 10a) 1199/1784 yılında Diyarbakır'da doğmuştur. İstanbul'da şer'i ilimleri tahsil eden Mustafa Sâfi Efendi, bu esnada rüyasında Çerkeşî Mustafa Efendi tarafından davet edilmesi üzerine Çerkeş'e giderek Mustafa Efendi'ye intisap etmiştir. (İbnü'l-Emin Mahmut Kemal 2002: 2037; Korkusuz 1997: 177) On yıl süreyle Çerkeş'te müridinin hizmetinde bulunmuştur. (1337-1338 Bolu Livâsı Salnamesi 454; Yücer 2003: 139) Daha sonra Diyarbakır'a giden Mustafa Sâfi Efendi, bu esnada şeyhinin vefat etmesi üzerine Bolu'ya giderek şeyhinin diğer halifesi Geredeli Halil Efendi'den hilâfet almıştır. Bolu'da Semerkand Medresesi'nde irşad faaliyetlerinde bulunmuş, (Baysanoğlu 1957: 350; İbnü'l-Emin 2002: 2037; İbrahim Hilmi Efendi 3a; Korkusuz 1997: 178; Serin 2007: 206; Yücer 2003: 139) Semerkand Câmii'nde de mukabele icra etmiştir. (İbrahim Hilmi Efendi 3a) Salnâmede ise Mustafa Sâfi Efendi'nin İmâret Câmii'nde mukabele icra ettiği bilgisi yer almaktadır. (1337-1338 Bolu Livâsı Salnâmesi 454)

Mustafa Sâfi Efendi daha sonra Aktaş Mahallesi'nde bir câmi, dergâh ve ev inşa ettirmiştir. (Alparslan 1998: 159; İbrahim Hilmi Efendi 3a; Yücer 2003: 139) Bolu'da 33 yıl irşad ile meşgul olmuş, Yusuf Efendi ve Geredeli Abdullah Efendi'yi halife olarak yetiştirmiştir. (Alparslan 1998: 159; Korkusuz 1997: 178; Serin 2007: 207) Yusuf Efendi Devrek'te

postnişin olmuştur. (İbrahim Hilmi Efendi 6a) Mustafa Sâfi Efendi'nin şöhreti İstanbul'a kadar ulaşmış, Sultan II. Mahmut'un meşayih saraya davet etmesi üzerine davete icabet ederek saraya gitmiş, sultanın huzuruna girerken resmi merasime iltifat etmeyip "selamün aleyküm" deyip bir kenara oturmuştur. Bu davranışı sultanın hoşuna gidince kendisine yüz bin kuruş hediye edilmiş, o da bu paranın tamamını İstanbul'daki fakirlere dağıtmıştır. (Baysanoğlu 1957: 350; İbnü'l-Emin 2002: 2037; Korkusuz 1997: 178) Kaynaklarda 63 yaşındayken vefat eden Mustafa Sâfi Efendi'nin Bolu'da Aktaş Dergâhı'nda medfun bulunduğu (Baysanoğlu 1957: 351; 1337-1338 Bolu Livası Salnamesi 405, 454; İbnü'l-Emin 2002; 2037) ve vefatından sonra Bolu kaymakamı Mîr-i Mîrân Tahir Paşa tarafından kabrinin üzerine türbe yaptırıldığı belirtilmiştir. (Alparslan 1998: 159; İbrahim Hilmi Efendi 4b; Serin 2007: 207) Ancak günümüzde dergâh mevcut olmayıp türbe Aktaş Câmii bitişiğinde bulunmaktadır.

4. Mustafa Hulûsî Efendi (v. 1299/1881)

Geredeli Halil'in halifelerinden bir diğeri de Sultanahmet'teki Sokullu Mehmet Paşa Dergâhı şeyhi Hüseyin Efendi'nin oğlu olan Şeyh Mustafa Hulûsî Efendi'dir. (v. 1299/1881) Halil Efendi İstanbul'a geldiğinde kendisine intisâb ederek onunla birlikte Gerede'ye gitmiş tasavvufî eğitimini tamamladıktan sonra babası Seyyid Hüseyin Efendi'den (v. 1236/1820) boşalan dergâhın şeyhliğine tayin edilmiştir. *Sefîne*'de yer alan bilgilere göre kırk yedi sene fiilen şeyhlik makamında bulunmuştur. İrtihalinden sonra makamına oğlu Hayrullah Efendi (v. 1299/1899), onun ardından da diğeri oğlu Atâullah Efendi (v. 1308/1890-91) geçmiştir. Halifeleri Üsküdar'da Valide-i Atik Dergâhı şeyhi Şerefeddin Efendi (v. 1312/1894), Beykozlu Şeyh Ahmed Efendi (v. 1323/1905), Müştak-zâde Şeyh Ahmed Efendi'dir. (v. 1335/1917) (Azamat 1993: 274; Özdamar 1994: 64; Safranbolulu Mehmed Emin Halveti 2013: 14; Vassaf 2011: IV, 101-102; Zâkir Şükrî 1980: 9)

İstanbul'daki Sofular ve Sokullu Mehmet Paşa tekkelerinden başka iki dergâhın daha Halil Efendi'nin halifeleri tarafından bir müddet yönetilmiş olması, Haliliyye'nin İstanbul'daki nüfûzunu göstermesi açısından önemlidir. Bunlardan bir tanesi Eğrikapı dışındaki Cemaleddin Uşşâkî Tekkesi olup şeyhin halifelerinden Şalcı Ali Efendi (v. 1258/1842) tarafından Haliliyye'ye bağlanmıştır. (Yücer, 2003: 160-161; Zâkir Şükrî, 1980: 52) Diğeri de Laleli'de bulunan Müştakzâde Tekkesi'dir. Geredeli Halil'in halifesi Müştak Mehmed Efendi (v. 1256/1840) uzun süre boş kalan tekkenin şeyhliğine gelmiştir. Müştakzâde Tekkesi veya Altuncuzade Tekkesi gibi isimlerle anılmıştır. Hüseyin Vassaf Mehmed Efendi'nin 1815 tarihinden itibaren tekkenin şeyhliğine geldiğini

belirtmiştir. (Tanman 1994a: 229; Vassaf 2011: IV, 106) İstanbul'da Haliliyye müntesiplerinin şeyhlik görevi yürüttüğü bu dört tekkenin dışında kaynaklarda bir süre dergâh işlevi gören iki hane-tekeye rastlanmaktadır. Bu evlerden biri Halil Rahmi Efendi'nin yetiştirdiği Necib Efendi (v. 1307/1890)'nin Aksaray Cellad Çeşme'deki evi, diğeri ise Mimar Ahmet Talat Efendi (v. 1320/1902)'nin Anadolu hisarındaki evidir. (Yücer 2003: 162)

5.Kütahyalı Şeyh Salih Efendi (v. 1296/1878)

Halil Efendi'nin Kütahyalı Şeyh Salih Efendi adlı halifesi vasıtasıyla devam eden diğer bir silsilesi günümüze ulaşmıştır. Uzunçarşılı'nın verdiği bilgilere göre Salih Efendi, seyahat amacıyla Gerede'ye gittiğinde Halil Efendi'ye intisâb ederek bir müddet yanında kalmış ve hilâfet almıştır. (Uzunçarşılı 1932: 264) Kütahya'ya döndükten sonra bir arsa satın alarak on beş odalı bir halvethane-mescit inşa ettirerek Salih Efendi Tekkesi'ni kurmuştur. (Yücer 2003: 163-164) Geredeli Halil'in bu silsilesi Kütahyalı Şeyh Salih Efendi (v. 1878,), Söğütlü Şeyh Hacı Osman (v. ?), Çaltılı Şeyh İsmail Hakkı (v. ?), Eskişehirli Şeyh Sadık Efendi (v. 1922), Uşaklı Şeyh Yamalızade Ali Rıza Efendi (v. 1939) Uşaklı Şeyh Mustafa Özyürek (v. 1973), Şeyh Mehmet Dumlu (v. 2011) ile devam etmiştir. (Ceyhan 2015: 724; Mustafa Rûmî 2013 2-3; Tatçı 2010: 213; Tatçı, 2012: 53; Tatçı 2013: 7-8; Yücer 2003: 164) Geredeli Halil'in tespit edilebilen diğer halifeleri de şunlardır: Nevrekoplu Süleyman Sırrı Efendi, Çerkeşli Elvanzâde Mustafa Hulûsî Efendi, Geredeli Mehmed Hilmi Efendi ve Geredeli Hacı Yusuf Efendi. (Tatçı 2012: 53; Yücer 2003: 164) Halil Efendi'nin Gerede ve çevresinde nüfuzu olan bir mürid olduğunu gösteren bir hadise de kaynaklarda şöyle nakledilir: Şeyh Şaban-ı Velî Dergâhı on beşinci postnişini olan Şeyh Said Efendi, babasının vefatından sonra posta geçmiş fakat bu esnada genç yaşta olması nedeniyle kendisini yeterli görmeyerek babasının dervişleri olan İsa Dede, Boyacı Dede, Kazan Dede, Süleyman Dede ile topluca Geredeli Halil Efendi'nin yanına gitmişler, onun yanında bir müddet talim ve terbiye gördükten sonra tekrar Kastamonu'ya dönmüşlerdir. (Çiftçi 2005: 193; Demircioğlu 1990: 37; Yücer 2003: 128)

Geredeli Abdullah (v. 1267/1850)

Gerede'nin Ahmedler Köyü'nde 1205/1790 yılında doğan (Ünlü 2000: 145) Abdullah Efendi, Diyarbakırlı Mustafa Sâfi Efendi'nin halifesidir. (Serin 2007: 197; Ünlü 2000: 220; Vassaf 2011: IV, 93; Vicdânî 1995: 220) Saatçilikle meşgul olduğundan kaynaklarda saatçi Abdullah Efendi

şeklinde bahsi geçmektedir. (Vassaf 2011: IV, 93; Vicdânî 1995: 220) Önce Geredeli Halil Efendi'ye intisab etmiş, daha sonra Bolu'da Halil Efendi'nin halifesi Mustafa Sâfi Efendi'den hilâfet almıştır. (Alparslan 1998: 162; İbrahim Hilmi Efendi Tarihsiz: 7a) Bir süre sonra Gerede'ye dönerek Kabiller Mahallesi mescidini zaviyeye dönüştürerek irşad faaliyetlerine başlamıştır. Daha sonra bu tekke Yukarı Tekke adıyla anılmıştır. (Ünlü 2000: 145) Mustafa Sâfi Efendi hakkında bir menâkıbnâme yazan İbrahim Hilmi Efendi, Geredeli Abdullah Efendi'den de bahsetmiştir. Onun verdiği bilgilere göre Abdullah Efendi ümmiydi. Fakat hangi ilimden bahis açılrsa, o hususta bilgi verir, sorulan soruları cevaplandırır. Zamanının meşhur müderrislerinden Çankırılı Muhammed Efendi bir gün Abdullah Efendi ile ilmî münazaraya girişmiş, bildiği her mevzudan bahis açmış, Abdullah Efendi de ona konuşulan bütün konulara dair izahlar yapmıştır. Bunun üzerine müderris, derhal ona intisâb edip talebesi olmuş ve sonraları daima; "Bizim ilmimiz birkaç cevaplık imiş." cümlesini sarf etmiştir. Mustafa Sâfi Efendi vefatından on gün önce halifesi Abdullah Efendi'yi huzuruna çağırıp, bütün müridlerinin yanında şöyle vasiyet etmiştir: "Bundan sonra işte bu Abdullah Efendi sizin şeyhinizdir. Kendisi ârif, kâmil ve mükemmildir. İlm-i zâhirde ümmîdir. Fakat ilm-i bâtında benzeri yoktur. Ben size ilm-i hakâyıkda nasıl isem, o da öyledir." Bu vasiyeti üzerine bütün müridleri ona intisâb etmiştir. Hattâ Sâfi Efendi'nin vefatından itibaren altı ay müddetle biat için gelenlerin arkası kesilmemiş, dört binden ziyade kimse ona intisâb etmiştir. Mustafa Sâfi Efendi pek çok müridi bulunmasına rağmen Abdullah Efendi ve Yusuf Efendi'den başkasına icâzet vermemiştir. (İbrahim Hilmi Efendi Tarihsiz: 6a-6b)

Abdullah Efendi daha önce Geredeli Şeyh Hacı Halil Efendi'nin dervişlerinden biri olup tasavvufta belli bir mertebe kat' etmiş, ancak mürşidi vefat edince menâkıb müellifinin ifadesiyle istiğrâk halinde kalmış ve Bolu'ya gidip Hacı Mustafa Sâfi Efendi'ye intisâb etmiştir. Halil Efendi onu mürid olarak kabul edip, halvete girmesini istemiş, Abdullah Efendi halvete girince önceki hallerinin tamamen kaybolduğunu ve tasavvufa yeni başlamış bir sâlik gibi olduğunu müşahede etmiştir. Bu duruma çok üzülen Abdullah Efendi, bu şekilde otuz beş gün geçirdikten sonra halvetten çıkıp dergâhtan ayrılmak istemiş, talebelerden bazıları durumun farkına varıp onu bu kararından vazgeçirmişlerdir. Otuz dokuzuncu günü sırasıyla tecellî-i ef'al, tecellî-i sıfât ve tecellî-i zât zuhur edip, adeta bir güneş gibi olan lem'aları müşahede edince Sâfi Efendi'nin huzuruna gidip hâlini anlatmış, bunun üzerine Sâfi Efendi; "Oğlum biz adamı hem soyarız, hem de giydirik. Önceki hâlinde kalsaydın daha sonra irşatta zahmet çekip hâl-i dervişâna vâkıf olamazdın. Şimdi

elhamdülillah tertib üzere zuhûr etti." diyerek durumu izah etmiş ve onu teselli etmiştir. Birkaç halvet daha yaptırdıktan sonra da hilâfet vermiştir. (İbrahim Hilmi Efendi Tarihsiz: 7a)

Abdullah Efendi Gerede'de 1267/1850 tarihinde vefat etmiştir. (Mustafa Rûmî 2013: 5) Kaynaklarda herhangi bir eserine rastlanmamıştır. Vefatından sonra irşad makamına Halil Rahmi Efendi geçmiştir.⁸ (Alparslan 1998: 164; İbrahim Hilmi Efendi 8b) *Menâkıbnâme*'ye göre Abdullah Efendi Halil Rahmi Efendi'yi yetiştirdikten sonra memleketi olan Mudurnu'ya gönderip irşad ile vazifelendirmiştir. (İbrahim Hilmi Efendi 8a) Buna göre Halil Rahmi Efendi'nin müşdidinin vefatından sonra bir müddet irşad makamına oturduğu, daha sonra Mudurnu'ya gittiği anlaşılmaktadır.

Rahmi Serin Abdullah Efendi'nin irşad faaliyetlerinde bulunduğu Yukarı Tekke'nin 1317/1900 yılında yapıldığını ileri sürmüştür ancak Abdullah Efendi'nin 1850 tarihinde vefat ettiği göz önüne alındığında bu bilginin yanlış olduğu anlaşılmaktadır. (Serin 2007: 197) Abdullah Efendi irşad makamında bulunduğu esnada Sultan Abdülmecid tarafından tekke için ayda beş lira yemek parası tahsis edilmiştir. Câmi bitişiğindeki mahalle mektebini satın alarak yerine türbe yaptırmış, câmi karşısında bulunan küçük bir arsayı satın alarak da yerine mektep inşa ettirmiştir. (Ünlü 2000: 146) Tekkenin bulunduğu yerde günümüzde Kabiller (Yukarı Tekke) Câmii bulunmaktadır. Câmie bitişik olan türbedeki iki sandukadan biri Abdullah Efendi'ye diğeri de oğlu Seyyid Ahmed Efendi'ye aittir. (Mustafa Rûmî 2013: 5) Ahmed Efendi 1251/1835 senesinde Kabiller Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Medrese tahsilinin ardından Kastamonu'ya giderek "Bolulu Kabadayı" lakaplı Şeyh İbrahim Şevki Efendi'ye hizmet etmiştir. 1310/1893'te hilâfet olarak babasının dergâhında irşad faaliyetlerinde bulunmuştur. Ahmed Efendi'nin yazmış olduğu *Dîvân* basılmıştır. (Ünlü 2000: 147) Abdullah Efendi'nin vefatından sonra Halil Rahmi Efendi (v. 1270/1853), Abdullah Efendi'nin oğlu Seyyid Ahmed Efendi (v. 1334/1915), Ahmed Efendi'nin oğlu Abdülbâkî Efendi (?) irşad görevini sürdürmüşlerdir. (Yücer 2003: 158-159)

Yukarı Tekkenin kapısında bulunan kitabede Abdullah Efendi'nin vefatına düşürülen tarih yer almaktadır:

Menba-ı feyz-i ilâhî rehber-i râh-ı hudâ

---

⁸ Ünlü'ye göre Abdullah Efendi'den sonra Seyyid Ahmed Efendi postnişin olmuştur. (Ünlü 2000: 145)

Ravza-i Abdullah Efendi mürşid-i ehl-i safâ

Bin iki yüz altmış yedi tarih-i tamam

Aşk ile Yâ Hayy diyüp itdi Hakk'a cân fedâ (Mustafa Rûmî 2013: VII, X)

Mudurnulu Halil Rahmi Efendi (v. 1284/1867-68)

Geredeli Abdullah Efendi'nin halifesi olan Halil Rahmi Efendi mürşidinin yanında seyr u sülûkunu tamamladıktan sonra mürşidinin emriyle memleketi Mudurnu'ya giderek Sultan Süleyman Câmîinde tarikat faaliyetlerini yürütmüştür. (İbrahim Hilmi Efendi 8a) Halil Rahmi Efendi uzun yıllar Dîvân-ı Hümâyün Kalemi'nde görev yapan Muhammed Necib Efendi'nin (v. 1307/1890) şeyhidir. Muhammed Necib Efendi Aksaray'da Cellad Çeşmesi mevkiinde bulunan evini dergâh haline getirerek irşad faaliyetlerinde bulunmuş, dönemin önde gelen âlimlerinden olan Mehmed Zihni ve Abdülatif Harputî kendisine intisâb etmişlerdir. Oğlu Fahri Efendi ise Kanlıca'daki Atâullah Dergâhı'nda şeyhlik yapmış, 1890 yılında vefat ederek Sünbül Sinan Dergâhı avlusunda toprağa verilmiştir. (Azamat 1993: 274; Vassaf 2011: IV, 95-96, 101; Vicdânî 1995: 220) Halil Rahmi Efendi 1270/1853 senesinde Osmanlı-Rus savaşına katılmış, Silistre kuşatması sırasında Deliorman'da kaybolmuştur. (İbrahim Hilmi Efendi Tarihsiz: 7b; Serin 1995a: 80; Serin 2007: 201) Ancak bu kaybolmadan sonra ne olduğu ve Mudurnu'ya ne zaman döndüğü hususunda gerek menâkıbnamede gerekse diğer kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hüseyin Vassaf Halil Rahmi Efendi'nin vefat tarihini 1284/1867-68 şeklinde kaydetmiştir. (Vassaf 2011: IV, 93) Halil Rahmi Efendi'nin kabri Mudurnu'da Kanuni Sultan Süleyman Câmii yanındaki türbede bulunmaktadır.

Sefîne-i Evliya'da Halil Rahmi Efendi'nin halifeleri şöyle kaydedilmiştir: Necib Efendi (v. 1890), İbrahim Efendi (v. 1304/1886-87), Şeyh Salih Efendi (v.?), Şeyh Nasrullah Efendi (v.?), İbrahim Hilmi Efendi (v. 1879), Şeyh Salih Efendi (v. ?) (Vassaf 2011: IV, 93) Başka bazı kaynaklarda da halifeleri olarak şu isimlere yer verilmiştir: 1) Mudurnu'da postnişin Şeyh İbrahim Efendi. 2) Bolu'da Şeyh Zuhûrî Dergâhının mürşidi Şeyh Muhammed Efendi. Hilâfetinden üç sene sonra vefât edip, Şeyh Zuhûrî Dergâhı'nın yanında defnedilmiş ve kabri üzerine türbe yapılmıştır. 3) Şeyh Hâfız Osman, İzmit Sancağında Yeni Câmide mürşidlik yapmıştır. 4) Şeyh Hâfız İsmâil Efendi, Erikli kazâsında Cüdâ dergâhında rehberlik yapmıştır. (İbrahim Hilmi Efendi Tarihsiz: 6a) 5) Muhammed Zühdü Bey. Menâkıbnâme'yi yazan İbrâhim Hilmi Efendi'nin kardeşidir. Bolu'da

Hayreddin Tokâdi hazretlerinin dergâhı olan İmâret Câmiinde postnişinlik yapmıştır. Bu kişiler Mustafa Sâfi Efendi'nin sohbetlerinde bulunmuşlar, Halil Rahmi Efendi'den de icâzet almışlardır. (Alparıslan 1998: 165; Serin 1995a: 80; Serin 2007: 201-202; Yücer 2003: 158)

Halil Rahmi Efendi'nin müritlerinden olan Mimar Tal'at Efendi de Haliliyye'yi İstanbul'da temsil edenlerdendir. Tal'at Efendi Bolu Vilâyeti Tahrîrat Baş Kitabeti'nde vazife icra ederken tarikata intisâb etmiş, Şeyh Halil Rahmi'nin vefatından sonra pirdaşı Necib Efendi'den seyr u sülûkunu tamamlamış ve hilafet almıştır. Anadoluhisari'ndaki yalısına bir semahane eklettirerek tarikatını burada neşretmiştir. (Yücer 2003: 162)

Mustafa Rûmî (v. 1293-94/1877)

Geredeli Aziz Halil Efendi'nin dört oğlundan biri olan Mustafa Rûmî'nin hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Mustafa, Mustafa Rûmî, Kemter Mustafa, Rûmî ve Şeyh Mustafa mahlaslarıyla şiirler yazmıştır. Ailesinde kendisinden başka hiç kimsenin kullanmadığı Rûmî nisbesini neden kullandığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. (Mustafa Rûmî 2013: 6) Babasının halifesi Yazıköylü Şeyh Emin Efendi'ye intisap ederek seyr u sülûkunu tamamlamış ve hilafet almıştır. (Mustafa Rûmî 2013: 165) İki farklı şiirinde yer alan şu beyitlerde Şükrü mahlasıyla manzûmeler yazan Emin Efendi'nin dervişi olduğunu beyan etmiştir.

İçirdi tab'ıma câmı Şükrü'dür şöhreti nâmı

Bu kemter Mustafa Rûmî Hakk'ı zikreleyip Hû der. (Mustafa Rûmî 2013: 58)

Bezm-i aşkda câm-ı Hû'yu Şükrü'dür veren bana

Sinem üzre dağ-ı aşkı Şükrü'dür vuran bana (Mustafa Rûmî 2013: 28)

Dîvân'ında yer alan bir şiirdeki “oturup postuna pirin himmetin aldım pederin” mısraı irşat görevinin bir süre için de olsa babasından kendisine geçtiğini düşündürmektedir. (Mustafa Rûmî 2013: 64) Şiirlerinde hem hece hem de aruz veznini kullanan Mustafa Rûmî'nin Dîvân'ı iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda 245 şiir vardır. İkinci kısım ise sonradan eklediği şiirleri içine almaktadır. (Abdülkadiroğlu 2000: 73-74: Manzûmelerde tasavvufî konular hâkim olup ilâhî aşk ve vecdî terennüm edildiği coşkun ifadeler göze çarpmakta, vahdet-kesret, halvet-celvet, kabz-bast, fark-cem', pir, sâkî, gönül, meyhane, câm, şarab, bezm, cemâl vb. pek çok tasavvufî terim yer almaktadır. Bunun yanı sıra melâmet vurgusunun dikkati çektiği, Ehl-i Beyt sevgisinin ön plana çıktığı ve

“Vak’a-i Kerbelâ-yı İmâm Hüseyin” başlıklı bir manzumenin de yer aldığı Dîvân’da mürşide bağlılığın önemi, dünyaya aldanmamak gerektiği, nefsânî arzuları terk vb. konuları ele alan Mustafa Rûmî, “ârifeye riyâzet ve mücâhede gerekmez” şeklinde hezeyanlar ileri süren sözde dervişleri tenkit etmiş, ilimsiz amel ve amelsiz ilmin faydasızlığını ve bu ikisinin de ancak ihlâs ile bir mana ifade edeceğini ifade etmiştir. 1877 yılında vefat eden Mustafa Rûmî Efendi’nin kabri Gerede’de Seviller (Aşağı Tekke) Câmii yanındaki türbede bulunmaktadır. (Mustafa Rûmî 2013: 7)

İbrahim Şevki Efendi (v. 1313-1897)

Şaban-ı Velî Dergâhı 16. Postnişini olan ve “Bolulu Kabadayı” namı ile maruf (Ünlü 2000: 147) İbrahim Şevki Efendi 1250/1834 tarihinde Bolu’da dünyaya gelmiştir. İlk tahsilinden sonra Bolu’da medrese tahsiline devam etmiş bunun yanı sıra Bolu müftüsü Sıbgatullah Efendi’den özel ders okuyup icâzet almıştır. Henüz genç yaşta halka vaaz ve nasihat vermeye başlamıştır. Şabaniyye şeyhlerinden Mudurnulu Halil Rahmi Efendiye intisâb etmiş, bu zatın vefatı üzerine de aynı yerde irşad görevini yürüten İbrahim Hilmi Efendi’ye müracaat ederek onun terbiyesi altında tasavvufî eğitimini tamamlayıp icâzet almıştır. (Çiftçi 2005: 195; Demircioğlu 1957 49; Demircioğlu 1990: 38) İbrahim Hilmi Efendi’nin vefat tarihi olarak *Sefîne*’de yer alan 1879 tarihi esas alınacak olursa İbrahim Şevki Efendi bu tarihten önce icâzetini almış olmalıdır. (Vassaf 2011: IV,93) Bolu’nun Soku Köyü’nde irşada başlayan Şevki Efendi’ye Lala Şahin Paşa Vakfından şeyhlik vazifesi için araziler tahsis edilmiş, kendisi için Bolu’nun Soku köyünde bir zaviye inşa edilmiştir. (Çiftçi 2005: 195, 199)

Kastamonu’da Hz. Pir Tekkesi Şeyhi Said Efendi’nin 1889’da vefat etmesi ve oğlu Mehmet Ataullah Efendi’nin henüz küçük yaşta olması sebebiyle şeyhlik makamına layık bir zatın vekâleten getirilmesi gerekmiş, ulema ve tasavvuf ehli ile yakın ilişkiler içinde olan dönemin Kastamonu Valisi Abdurrahman Paşa meselenin halli için bir arayış içine girmiştir. Abdurrahman Paşa boş bulunan Şaban-ı Velî Tekkesi şeyhliği için en uygun zatın daha önceden tanışmış olduğu ve aynı zamanda pırdaşı olan İbrahim Şevki Efendi olduğunu düşünerek kendisini hem irşad makamına geçmek hem de küçük olan Mehmet Ataullah Efendi’yi yetiştirmek üzere Kastamonu’ya davet etmiştir. Vali ile İbrahim Şevki Efendi’nin tanışması ise valinin Bolu’ya yaptığı ziyaretler esnasında gerçekleşmiştir. Bolu sancağı o dönemde Kastamonu vilayetine bağlı bulunduğundan sık sık teftiş için gittiği bu bölgedeki şeyhler ve ilim

adamlarıyla da görüşmeler yapan vali, böyle bir ziyaret esnasında İbrahim Şevki Efendi ile tanışmıştır. Şöhretini duyduğu ve tanışmayı arzu ettiği Şevki Efendi'nin ziyaretine gittiğinde uzun uzadıya görüşmüş, ilim ve irfan ehli bir kişi olduğuna kanaat getirdikten sonra kendisine mürid olmak istediğini bildirmiştir. Şevki Efendi ise kendisinin henüz irşada yetkili olmadığını belirtip paşaya kendi şeyhi Mudurnulu Halil Rahmi Efendi'ye gitmesini tavsiye etmiştir. Bunun üzerine Abdurrahman Paşa Mudurnu'ya giderek Halil Rahmi Efendi'ye biat edip tasavvufi eğitimini tamamlamıştır. Halil Rahmi Efendi kendisine vefatından sonra her türlü problem için İbrahim Şevki Efendi ile görüşmesini tavsiye etmiştir. Kaynaklara göre Abdurrahman Paşa ile İbrahim Şevki arasındaki tanışma henüz Halil Rahmi Efendi'nin hayatta olduğu bir zamana rastladığına göre 1284/1867-68 tarihinden önce gerçekleşmiş olmalıdır. Şaban-ı Velî dergâhı şeyhliği için Vali Abdurrahman Paşa'nın davetini kabul eden İbrahim Şevki Efendi 1308/1890 tarihli karar gereğince günlük on bir akçe ücretle şeyhlik görevine atanmıştır. (Demircioğlu, 1990: 38, 40; Demircioğlu 1957: 49, 52-53, Çiftçi 2005: 195-196)

Hüseyin Vassâf'ın belirttiğine göre Said Efendi'den sonra Ataullah Efendi küçük yaşta olduğundan İbrahim Şevki Efendi altı sene niyabet etmiş, vefatından sonra Ataullah Efendi fiilen Şaban-ı Velî dergâhında postnişin olmuştur. (Vassaf 2011: IV, 50) İbrahim Şevki Efendi'nin *Kenzü'l-mahfi* isimli yazma bir tefsiri ve basılmamış bir *Dîvân*'ı vardır. (Çiftçi 2005: 195-199; Demircioğlu 1957: 49, 52-54; Demircioğlu 1990: 38-41) 1313/1897 tarihinde vefat eden İbrahim Şevki Efendi Şaban-ı Velî türbesinin arka kapısı yanına defnedilmiştir. (Demircioğlu 1990: 41; Yazar ts: 51)

Sonuç

İslâm dünyasının en yaygın tarikatlardan biri olan Halvetîliğin, Anadolu'ya intikal ettiği asır olan 15. Asırdan itibaren Bolu'da da etkili olduğu görülmektedir. Bolu ve ilçelerinde tarikat faaliyetlerinde bulunan Halvetiyye temsilcilerini incelediğimizde kronolojik olarak ilk sırada tarikatın pir-i sânisî olarak kabul edilen Yahya-yı Şirvanî'nin halifesi Habib Karamanî tarafından yetiştirilen Mudurnulu Dâvûd-ı Halvetî ismi karşımıza çıkmaktadır. Te'lif etmiş olduğu *Gülşen-i Tevhîd* adlı eseriyle tasavvuf çevrelerinin dikkatini çekmiş olan Dâvûd-ı Halvetî'nin Bolu ve civarında tanınan bir sûfi olduğunu Kızıl Ahmet gibi bazı devlet adamlarıyla yakın ilişki içinde olmasından da anlayabiliriz.

Kaynaklardaki bazı çelişkiler ve hatalar nedeniyle “Tokadî” nisbesiyle maruf olan fakat Konrapalı olduğu kuvvetle muhtemel olan Hayreddin Efendi de Bolu’nun tasavvuf hayatına damgasını vuran isimlerden biridir. Bir taraftan Halvetiyye’nin dört ana kolundan biri olan Cemaliyye’nin kurucusu Cemal-i Halvetî’nin müridi, diğer taraftan da Şabaniyye’nin kurucusu Şeyh Şaban-ı Velî’nin mürididir. Dolayısıyla Halvetiyye silsilesinde önemli bir isim olarak karşımıza çıkan Hayreddin Efendi, Şaban-ı Velî Dergâhı’nın bulunduğu Kastamonu ile Bolu arasındaki manevi alverişin de mimarı olmuştur.

Mudurnu’nun tasavvufî hayatına yön veren kişilerden biri de Mudurnulu Abdullah Rüşdî Efendi olup şeyh efendinin aile mensupları Üsküdar İnadıye’deki Nalçacı Tekkesi’nde postnişinlik yapmış, bir anlamda Abdullah Rüşdî Efendi ve ailesi Bolu’dan İstanbul’a manevî bir köprü oluşturmuştur. Abdullah Rüşdî Efendi’nin dünürü olan Mudurnulu Mehmet Tulû Efendi de besteleriyle XVIII. Asrın tekke mûsikisinde iz bıraktığı gibi hattat kimliğiyle de tanınmış bir sûfidir. Çerkeşiyye’den doğan Haliliyye/Geredeviyye adlı şube de Bolu ve çevresinde son derece etkili olmuştur. Söz konusu şubenin kurucusu Geredeli Halil Efendi pek çok mürid yetiştirmiş, halifeleri vasıtasıyla da Safranbolu, İstanbul ve Kütahya gibi şehirlere nüfûz etmiştir. Halifelerinden Kütahyalı Şeyh Salih Efendi kanalıyla devam eden silsilesi de günümüze ulaşmıştır. Geredeli Halil Efendi’nin oğlu Divân sahibi Mustafa Rûmî, Halil Efendi’nin manevî terbiyesinden geçen Geredeli Abdullah Efendi, Abdullah Efendi’nin müridi ve İstanbul’da dönemin önde gelen bazı âlimlerinin intisap etmiş olduğu Muhammed Necip Efendi’nin de şeyhi olan Halil Rahmi Efendi ve Şeyh Şaban-ı Velî Dergâhı’nda 16. postnişin olarak niyâbeten görev yapan İbrahim Şevki Efendi Bolu’nun diğer önde gelen mutasavvıflarıdır.

Sonuç olarak XV-XIX. asırlar arasında yaşamış olan bu Halvetî dervişlerinin hayatları ve yürütmüş oldukları tarikat faaliyetleri, Halvetiyye’nin uzun süre Bolu ve ilçelerinde ne ölçüde etkili olduğunu ortaya koymakta ve Anadolu’nun başka bölgelerine de uzanan nüfuzlarını gözler önüne sermektedir.

Kaynaklar

- “Bolu” (1982). *Yurt Ansiklopedisi*. III. Cilt. İstanbul: Anadolu Yayıncılık.
“Dâvût Halvetî” (1964). *Türk Ansiklopedisi*. XII. Cilt. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

- “Dâvûd Halvetî” (1977). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. II. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- 1337-1338 Bolu Livası Salnamesi. Bolu: Bolu Hükümet Matbaası.
- Ahmet Özkılınç, Ali Coşkun, Mustafa Karazeybek, Abdullah Sivridağ, Murat Yüzbaşıoğlu (haz.) (1994). *438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri II (937/1530) Bolu, Kastamonu, Kengırı ve Koca-ili Livâları* -Dizin ve Tıpkıbasım- Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.
- Abdizâde Hüseyin Hüsameddin (1330). *Amasya Tarihi*. I. Cilt. İstanbul: Hikmet Matbaası.
- Abdurrahman Câmî (2001). *Nefhatü'l-üns*. Çev. Lâmiî Çelebi, haz. Süleyman Uludağ-Mustafa Kara. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Abdülkadiroğlu, Abdülkerim (1991). *Halvetilik'in Şabaniye Kolu Şeyh Şaban-ı Velî ve Külliyesi*. Kastamonu: Şeyh Şaban-ı Velî Derneği Yayınları.
- Abdülkadiroğlu, Abdülkerim (2000). “Osmanlı Döneminde Geredeli Âlimler, Mutasavvıflar, Şairler ve Diğerleri”. *Osmanlı Devletinin Kuruluşunun 700. Yılında Geçmişten Günümüze Gerede* (Sempozyum Bildirileri). Gerede: Gerede Kaymakamlığı, Gerede Belediyesi.
- Aksoy, Hasan (2003). “Mehmed Tulûî Efendi”. *DİA*, XXVIII. Cilt. 539. İstanbul.
- Albayrak, Sadık (1980). *Son Devir Osmanlı Uleması*. IV. Cilt. İstanbul: Medrese Yayınları.
- Alparslan, Cevat (1998). *Akşemseddin Hazretleri Hayatı Eserleri Şiirleri ve Bolu Erenleri*. Ankara: Bolu Kalkınma ve Tanıtma Vakfı Ankara Şubesi.
- Atâî, Nev'izâde (1989). *Hadâiku'l-hakâik fi tekmileti's-Şekâik*. haz. Abdülkadir Özcan. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Aykut, Said (1995). “Davud-ı Halvetî”. Sahabeden Günümüze Allah Dostları. VIII. Cilt. İstanbul: Şule Yayınları.
- Azamat, Nihat (1993). “Çerkeşi Mustafa Efendi”. *DİA*, VIII. Cilt. 272-275.
- Bağdatlı İsmail Paşa (1951). *Hediye-yü'l-ârifn*, I. Cilt. İstanbul: MEB Yayınları.
- Baysanoğlu, Şevket (1957). *Diyarbakır Fikir ve Sanat Adamları*, I. Cilt. İstanbul: Diyarbakır'ı Tanıtma Derneği.

- Bursalı Mehmet Tahir (2000). *Osmanlı Müellifleri*. I. Cilt. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Canım, Rıdvan (2000). *Lâtifî Tezkiretü'ş-Şuarâ ve Tabsıratu'n-Nuzamâ – İnceleme Metin-*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi.
- Ceyhan, Semih (2015). “Halvetiyye”. *Türkiye’de Tarikatlar Tarih ve Kültür*. Ed. Semih Ceyhan. İstanbul: İsam Yayınları. 695-765.
- Cunbur, Müjgan (2003). “Dâvûd-ı Halvetî”, *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. III. Cilt. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi.
- Çiftçi, Fazıl (2005). *Hazret-i Pir Şeyh Şaban-ı Veli*. Kastamonu: Hazret-i Pir Şeyh Şaban-ı Veli Kültür Vakfı Yayınları.
- Darkot, Besim (1979). “Bolu”. *İslâm Ansiklopedisi*, II. Cilt. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Demircioğlu, Ziya (1990). *Şeyh Şaban-ı Veli ve Postnişinleri*. Kastamonu: Şaban-ı Veli Derneği Yayınları.
- Demircioğlu, Ziya (1957). *Kastamonu Evliyaları*. Kastamonu: Doğrusöz Matbaası.
- Ergun, Sadettin Nüzhet (1942). *Türk Musikisi Antolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Elgin, Necati (1965). “Dâvûd-ı Halvetî’nin Gülşen-i Tevhîd’i”. *İ.Ü.E.F. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 13: 91-98.
- Ezgi, Suphi (1940). *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*. İstanbul: İstanbul Belediyesi Konservatuvarı.
- Gökoğlu, Ahmet (1952). *Paphlagonia, Gayr-i Menkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi*. I. Cilt. Kastamonu: Doğrusöz Matbaası.
- Göktaş, Vahit (2011). “Halvetiyye’nin Şabaniyye Ekolü ve Kolları”. *SDÜ İlahiyat Fak. Dergisi* 26: 133-160.
- Göktaş, Vahit (2010). *Üsküdarlı Muhammed Nasûhî ve Tasavvufî Görüşleri*. Ankara: Yayın Evi.
- Hoca Sadettin Efendi (Tarihsiz). *Tâcü't-tevârih*, haz. İsmet Parmaksızoğlu. V. Cilt. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Hulvî, Mahmud Cemaleddin (2013). *Lemezât-ı Hulviyye*. haz. Mehmet Serhan Tayşi. İstanbul: Semerkand Yayınları.
- İbnü'l-Emin Mahmud Kemal (2002). *Son Asır Türk Şairleri*. IV. Cilt. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi.

- İbrahim Hâs (2008). *Şabanîyye Silsilesi*. haz. Mustafa Tatçı. İstanbul: H Yayınları.
- İbrahim Hilmi Efendi (Tarihsiz). *Menâkıb-ı Hacı Mustafa Sâfi Efendi*. Millet Ktp., AE/Şer'iyye Bl. Nu: 1111.
- İnançer, Tuğrul (1994). "Şabanîlik- Şabanîlikte Zikir Usûlü ve Mûsikî". *DBİA*. VII. Cilt. 123-124.
- İslamoğlu, Abdülmecit (2009). "Mudurnulu Dâvûd-ı Halvetî ve Gülşen-i Tevhîd ü Tahkik Adlı Eserindeki Dil ve İfade Özellikleri". *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 24: 39-73.
- İslamoğlu, Abdülmecit (2013). *Dâvûd-ı Halvetî ve Gülşen-i Tevhîd'i* (İnceleme-Tenkitleli Metin). Bolu: Bolu Belediyesi Yayınları.
- Kara, Kerim (2003). "Mehmed Nasuhi". *DİA*, XXVIII. Cilt. 500-502.
- Kara, Kerim (2012). "Tokadi Hayreddin". *DİA*, XXXXI. Cilt. 215-216.
- "Kâşifi" (1977). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. V. Cilt. 218. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- "Kâşifi" (1964). *Türk Ansiklopedisi*. XXI. Cilt. 393. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Kâtip Çelebi (1971). *Keşfü'z-zünûn an esâmi'l-kütübi ve'l-fünûn*. II. Cilt. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Korkusuz, Şefik (1997). *Tezkire-i Meşâyih-i Amid*. İstanbul: Yıldızlar Matbaası.
- Kürkçüoğlu, Kemal Edib (Tarihsiz). *Şeyh Muhammed Nasûhî: Hayatı Eserleri Dîvânı ve Mektupları*. İstanbul: Âlem Yayıncılık.
- Mazıoğlu, Hasibe (1983). "Türk Edebiyatı, Eski" *Türk Ansiklopedisi*. Ankara: MEB.
- Mehmed Murad Efendi (1264). *Terceme-i Ahvâl-i Beyzâde Mustafa Efendi*. İstanbul.
- Mehmed Süreyya (1996). *Sicill-i Osmani*. haz. Nuri Akbayar. II. Cilt. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Muslu, Ramazan (2003). *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf* (18.yüzyıl). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Mustafa Rûmî (2013). *Dîvân-ı İlâhiyât*. haz. Mustafa Tatçı-Abdülkerim Abdülkadiroğlu. İstanbul: H Yayınları.
- Nev'izâde Atâî (1989). *Hadâiku'l-hakâik fi tekmileti's-Şekâik*. haz. Abdülkadir Özcan. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Oğuz, Muhammed İhsan (1993). *Hazret-i Şaban-ı Velî ve Mustafa Çerkeşî*. İstanbul: Oğuz Yayınları.

- Orhonlu, Cengiz (1992). “Bolu”. *DİA*, VI. Cilt. 276-278.
- Öngören, Reşat (2000). *Osmanlılarda Tasavvuf*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Öngören, Reşat (2011). “Tarikat”. *DİA*, XXXX. Cilt. 95-105.
- Öngören, Reşat (1999). “Hayreddin Tokadî”, Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi. I, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Özalp, Mehmet Nazmi (2000). *Türk Müsiki Tarihi*. I. Cilt. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Özdamar, Mustafa (1994). *Dersâadet Dergâhları*. İstanbul:Kırk Kandil Yayınları.
- Öztuna, Yılmaz (1990). *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*. II. Cilt. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Sâdık Vicdânî (1995). *Tomar-ı Turûk-ı Aliyye*. haz. İrfan Gündüz. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Safranbolulu Mehmed Emin Halvetî (2013). *Âşıklara Ayna ve Terazi*. haz. Mustafa Tatçı-Musa Yıldız. İstanbul: Kırkambar Yayınları.
- Serin, Rahmi (1984). *İslâm Tasavvufunda Halvetîlik ve Halvetîler*. İstanbul: Petek Yayınları.
- Serin, Rahmi (1995a). *Hayreddin-i Tokadî, Bolu ve İlçelerindeki Türbeler*. İstanbul: İlmî Araştırmalar ve Hayreddin-i Tokadî Hazretleri Vakfı Yayınları.
- Serin, Rahmi (1995b). “Hayreddin-i Tokadî”. *Sahabeden Günümüze Allah Dostları*. VIII. Cilt. İstanbul: Şule Yayınları.
- Serin, Rahmi (2007). *İstanbul ve Anadolu Evliyaları*. İstanbul: Pamuk Yayıncılık.
- Şahin, Kamil (1996). “Habib Karamânî”. *DİA*, XIV. Cilt. 371-372.
- Şeyhî Mehmed Efendî (1989). *Vekâyiü'l-Fuzalâ*. haz. Abdülkadir Özcan. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Tanman, Baha; (1994a) “Altuncuzâde Tekkesi”. *DBİA*, I. Cilt. 229. İstanbul: Tarih Vakfı, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Tanman, Baha (1994b). “Nalçacı Tekkesi”. *DBİA*, VI. Cilt. 41. İstanbul: Tarih Vakfı, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Taşköprülüzâde; (2007). *eş-Şekâiku’-Nu’maniyye fî Ulemâi’d-Devleti’l-Osmaniyye*. çev. Muharrem Tan. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tatçı, Mustafa (2013). *Halvetî-Şabanî Yolunun Adâbı*. İstanbul: H Yayınları.

- Tatçı, Mustafa (2012). *Hazret-i Pir Şeyh Şaban-ı Velî ve Şabaniyye*. Ankara: H Yayınları.
- Tatçı, Mustafa (2010). “Şabaniyye”. *DİA*, XXXVIII. Cilt. 211-215.
- Tatçı, Mustafa (2004a). *Üsküdarlı Muhammed Nasuhî ve Dîvânçe-i İlâhiyatı*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Tatçı, Mustafa (2004b). “Yeni Bilgiler Işığında Üsküdarlı Şeyh Muhammed Nasûhî”. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 13: 155-187.
- Tatçı, Mustafa-Kurnaz, Cemal (2010). “Şabân-ı Velî”. *DİA*, XXXVIII. Cilt. 208-210.
- Tunçözgür, Ünsal (2002). *Dünden Bugüne Safranbolu*. Safranbolu: Işıl Yayıncılık.
- Uçar, Fuat (2009). *Osmanlı Döneminde Bolu'da Paşa Vakıfları*. Bolu: AİBÜ Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Uludağ, Süleyman (1997). “Halvetiyye”. *DİA*, XV. Cilt. 393-395.
- Uslu, Recep (1994). “Dâvûd-ı Halvetî”. *DİA*, IX. Cilt. 28.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1932). *Kütahya Şehri*. İstanbul: Maarif Vekaleti.
- Ünlü, Ali Rıza (2000). *Tarihi Boyunca Gerede*. İstanbul: Gerede Yayıncılık.
- Vassaf, Hüseyin (2011). *Sefîne-i Evliyâ*. haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz. III. Cilt. 513-514, IV. Cilt. 91-102. İstanbul: Kitabevi.
- Yazar, Nihal (Tarihsiz). *Menâkıb-ı Şaban-ı Velî ve Türbenâme*. İstanbul: Mas Matbaacılık.
- Yusuf Sinan Efendi (1290). *Menâkıb-ı Şerîf ve Tarikatnâme-i Pîrân ve Meşâyih-i Tarikat-ı Aliyye-i Halvetiyye*. İstanbul.
- Yücer, Hür Mahmut (2003). *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf* (19. Yüzyıl). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Zâkir Şükrî (1980). *Mecmûa-i Tekâyâ*. haz. M. Serhan Tayşi-K. Kreiser. Berlin.